מזור לחולים

צמיחת מערך הרפואה בתל אביב-יפו

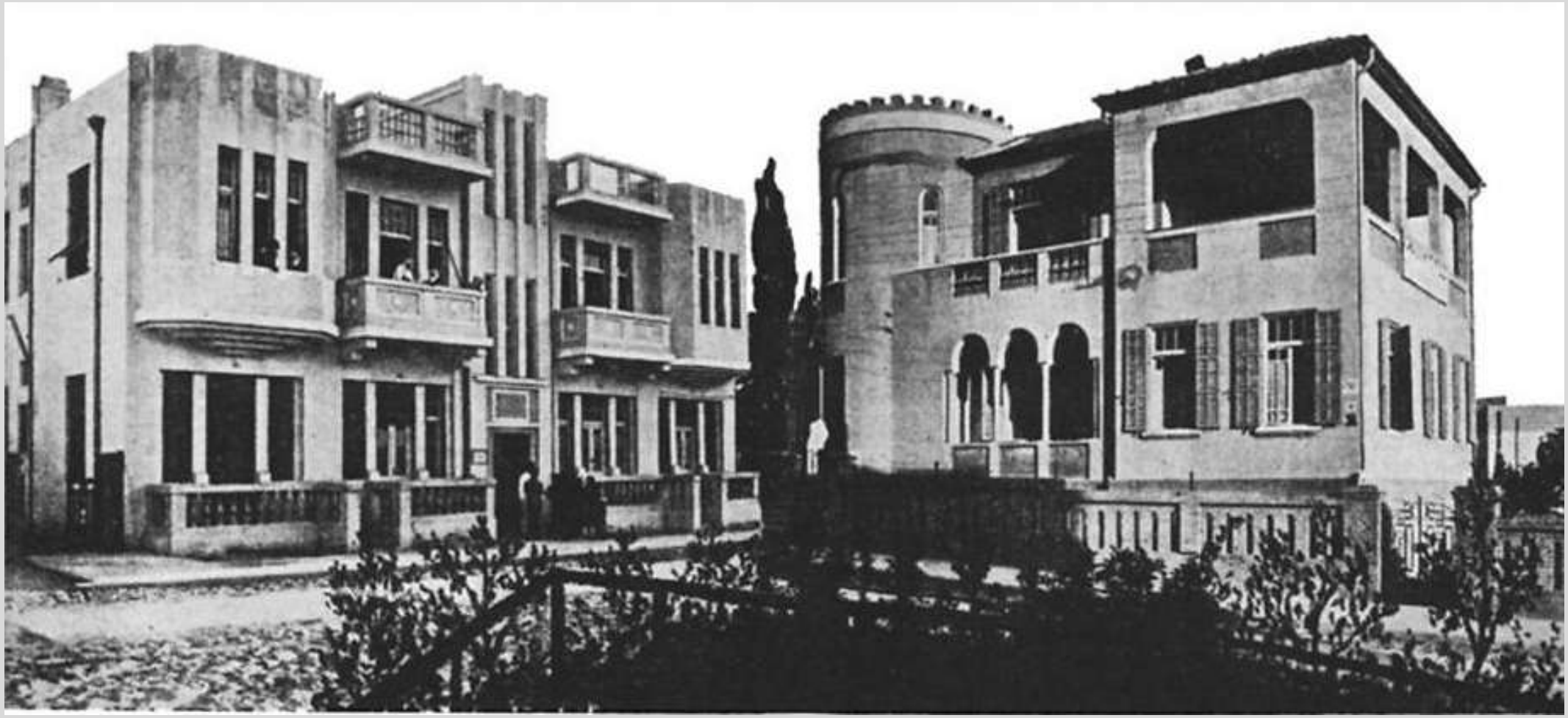

ביה"ח עין גדי, תל אביב, 1932, מקור: איתי בחור

תחקיר וכתיבה
פרופ' אליהו שטרן

[07/2026}

ראשיתה של הרפואה הייתה כבר בעת העתיקה במקדשים של המצרים הקדמונים. היה זה מעין פולחן רפואי שאומץ מאוחר יותר על ידי היוונים והרומאים. המוסדות הרפואיים הראשונים לטיפול בחולים הוקמו בהודו במאה החמישית לפני הספירה. עם אימוצה של הנצרות כדת רשמית באימפריה הרומית התפרסמה דרישה להקמת בתי חולים בכל הקתדרלות. בימי הביניים הכמרים והנזירים החלו לטפל בחולים ובעיקר להלבישם ולהאכילם. בתי חולים במתכונתם המודרנית יותר החלו להתפתח בתקופת הרפורמציה ורבים מהם באנגליה. בלונדון נוסד בשנת 1724 בית החולים הראשון על ידי הסוחר תומאס גאי.

בארץ ישראל בית החולים הראשון הוקם בירושלים בשנת 1844 על ידי החברה הלונדונית להפצת הנצרות בקרב היהודים ונקרא "בית החולים של המיסיון האנגלי". בית חולים זה שכן בתחילה בעיר העתיקה ומשנת 1897הוא פעל עד שנת 1948 בבניינים שנבנו ברחוב הנביאים בעיר. בית החולים השני נוסד ביפו, גם הוא על ידי "החברה הנוצרית המיסיונרית" (C.M.S).

בית טיפול בחולים בגרמניה.
ציור משנת 1682.

מקור: ויקיפדיה

הכתבה הנוכחית עוסקת בתיאור צמיחתה של מערכת הרפואה ביפו ובתל אביב ומתארת את בתי החולים שנוסדו ונסגרו במהלך השנים. לרובם אין כיום זכר, או אמצעי הנצחה כלשהו.

בין השנים 1882-1951 נוסדו בתל אביב-יפו 15 בתי חולים, מתוכם 9 על ידי גורמים פרטיים ואגודות ויתרתם ציבוריים. פרישת בתי החולים לפי סוג ובעלות מוצגת במפה שבהמשך. בתי החולים מוצגים בסדר הכרונולוגי של שנת הווסדם.

בית החולים של המיסיון האנגלי בירושלים במחצית השנייה של שנות 1850.

מקור: הוצאת איתי בחור.

פרישת בתי החולים הראשונים בתל אביב-יפו

	כללי	יולדות
בית חולים ציבורי	●	▲
בית חולים פרטי (כולל אגודות ועירוני)	○	△

1 ביה"ח האנגלי (1882-1948)
2 ביה"ח סנט לואי (1885-1969)
3 ביה"ח שערי ציון (1891-1921)
4 ביה"ח רוקח (הדסה) (1918-1992)
5 ביה"ח גלעד (1920-1960)
6 ביה"ח עין גדי (1922-2012)
7 ביה"ח למחלות מדבקות (1922-1948)
8 ביה"ח המבראה (1923-1925)
9 ביה"ח פרויד (1928-1955)
10 ביה"ח דנציגר (1929-1976)
11 ביה"ח אסותא תל אביב (1936-2009)
12 ביה"ח הירקון (1940-1953)
13 ביה"ח דג'אני (1933-1980)
14 ביה"ח דונולו (1950-1980)
15 ביה"ח הקריה (1951-1997)

Data SIO, NOAA, U.S. Navy, NGA, GEBCO
Image © 2026 Airbus
Image © 2026 CNES / Airbus

בית החולים האנגלי ביפו

בית החולים הראשון ביפו, הידוע גם כ'בית הסקוטי', נוסד על ידי מיס ביאטריס (בסי) מנגאן, מיסיונרית אירית, בשנת 1882. בפועל, הוא נבנה על ידי "החברה הנוצרית המיסיונרית". היה זה מבנה בן שתי קומות שהוקם ברחוב יפת 52. בית החולים קלט חולים מכל רחבי הארץ. מתכונת הטיפול בו כללה השמעת דרשות דתיות לפני תחילת הטיפול והחולים נאלצו להמתין זמן רב לתורם. בית החולים פעל ברציפות עד לפרוץ מלחמת העצמאות.

לאחר הקמת המדינה, המתחם שימש כבית ספר לבנות ולאחר מכן כבית מלון שהופעל בידי שוברים סקוטים ומכאן השם 'הבית הסקוטי'. במתחם 6 מבנים והגדולים

למעלה: מכלול בית החולים האנגלי בשנות 1930.
למטה: מכלול בית החולים ב- 2025.

מוקפים מרפסת עץ מחופה רעפים. בשער בחומה הצפונית מוטבע השם בי"ח האנגלי. בתחילת שנת 2023 החלה חברת YBOX המחזיקה במתחם בתהליך שימור של ששת המבנים המצויים בו. לאחר השלמתו יהפוך המבנה להוסטל.

בית החולים האנגלי בסוף המאה ה- 19.
מקור: מכון המחקר של איסטנבול.

בית החולים האנגלי ברחוב יפת בשיפוצים, 2025. צילום: דר' אבישי טייכר.

בית החולים הצרפתי סנט לואי

בשנת 1875 הבטיח איש העסקים פרנסיס גינה למסדר האחיות סנט ג'וזף להקים עבורן בית חולים ואכסניה ביפו. אבן הפינה לבית החולים הונחה ב 1879 על ידי פטריארך הכנסייה הקתולית בירושלים במעמד הקונסול הצרפתי ונציגי ממשל וצבא מקומיים. בית החולים הוקם על שרידי מצודת סידני סמית, הבסטיון שניצב בפינה הדרום-מזרחית של חומת העיר. בית החולים נקרא על שמו של לואי התשיעי מלך צרפת ובראשיתו הכיל 40 מיטות אשפוז. בנוסף לאגפי האשפוז היו בו גם כנסייה ואכסניה לנזקקים, לרבות צליינים. במהלך שנות 1920 ו 1930 הוא הורחב ובשיאו הוא הכיל 120 מיטות ובמתחמו נוספו עוד מבנים.

בית החולים הצרפתי בסוף המאה ה – 19.

למעלה: מכלול בית החולים הצרפתי בשנות 1930.
למטה: בית החולים ב- 2025.

במהלך שנות 1950 ירד היקף התרומות והמקום הלך והתדרדר. בשנת 1969 בית החולים נסגר והמבנה הושכר למדינה שהפעילה בו עד לשנת 1995 מוסד לפגועי נפש. לאחר שהמתחם עמד מעט בשיממונו רכשו בשנת 1997 משקיעים את מבנה בית החולים במטרה להפוך אותו לבית מלון. הבניה התעכבה מאד ורק ב 2013 רשת המלונות העולמית W החלה בהקמתו. לפני חנוכת המלון הוא עבר לליווי קבוצת מריוט ונקרא The Jaffa. כיום הוא אחד ממלונות הפאר של יפו ובכנסייה שהייתה בבית החולים פועל עתה בר יוקרתי.

בית החולים הצרפתי סנט לואי שהפך למלון יוקרתי ביפו בפינת הרחובות יפת ויהודה מרגוזה.

בית החולים הצרפתי לאחר שיפוצו והפיכתו לבית מלון, 2020.

בית החולים שער ציון

שער ציון היה בית החולים היהודי הראשון ביפו ובית החולים הקהילתי הראשון בארץ. בשנת 1891 הוא החל לפעול בדרומה של שכונת מנשייה הערבית וב 1899 הוא עבר למשכנו השני בשכונה היהודית 'יפה נוף', בצפונה של מנשייה. בשנת 1921 הוא נסגר ונפתח מחדש בתל אביב כבית החולים הדסה מיסודה של ההסתדרות הציונית.

בית החולים הוקם מאחר ובשלהי המאה ה-19 שירותי הרפואה שעמדו לרשות היהודים ביפו היו או בבית החולים של המיסיון או על ידי רופא מושבות הברון שהגיע לעיר רק אחת לשבועיים. בנוסף נוצר צורך בשירותי רפואה בשל שני גלי העלייה הראשונה. ב 1886 אגודת "עזרת ישראל" שכרה בית בעיר שמיקומו אינו ידוע והקימה בו מרפאה שפעלה חמש שנים. גל העלייה השני ומגפת הקדחת שפרצה ב 1891 הביאה להתארגנות גופים להרחבת שירותי הרפואה ליהודים בעיר. לשם כך נשכר ביתו של אגא יוסוף על קו "חוף אירשיד" בדרומו של רובע מנשיה ובו נוסד בית החולים 'שער ציון'.

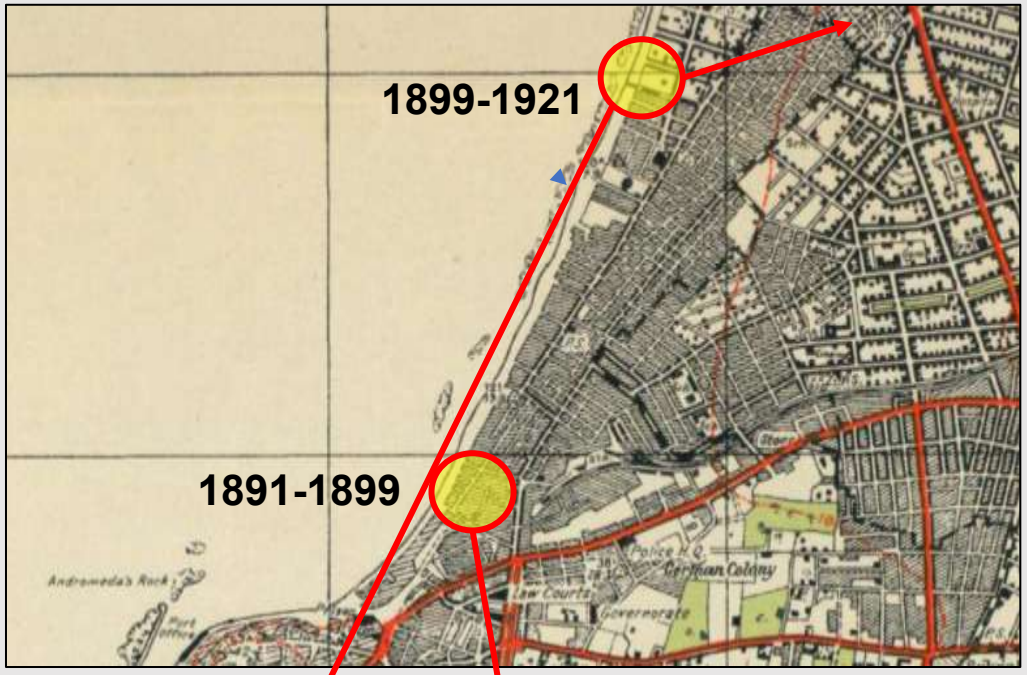

למעלה: מיקומי בית החולים שער ציון על מפה משנות 1930.

למטה: מיקומי בית החולים בנוף העכשווי, 2025.

ביתו של אגא יוסוף בשנות העשרים של המאה ה- 20.

צילום: פרנק סחולטן.

פרסום של בית החולים שער ציון משנת 1914

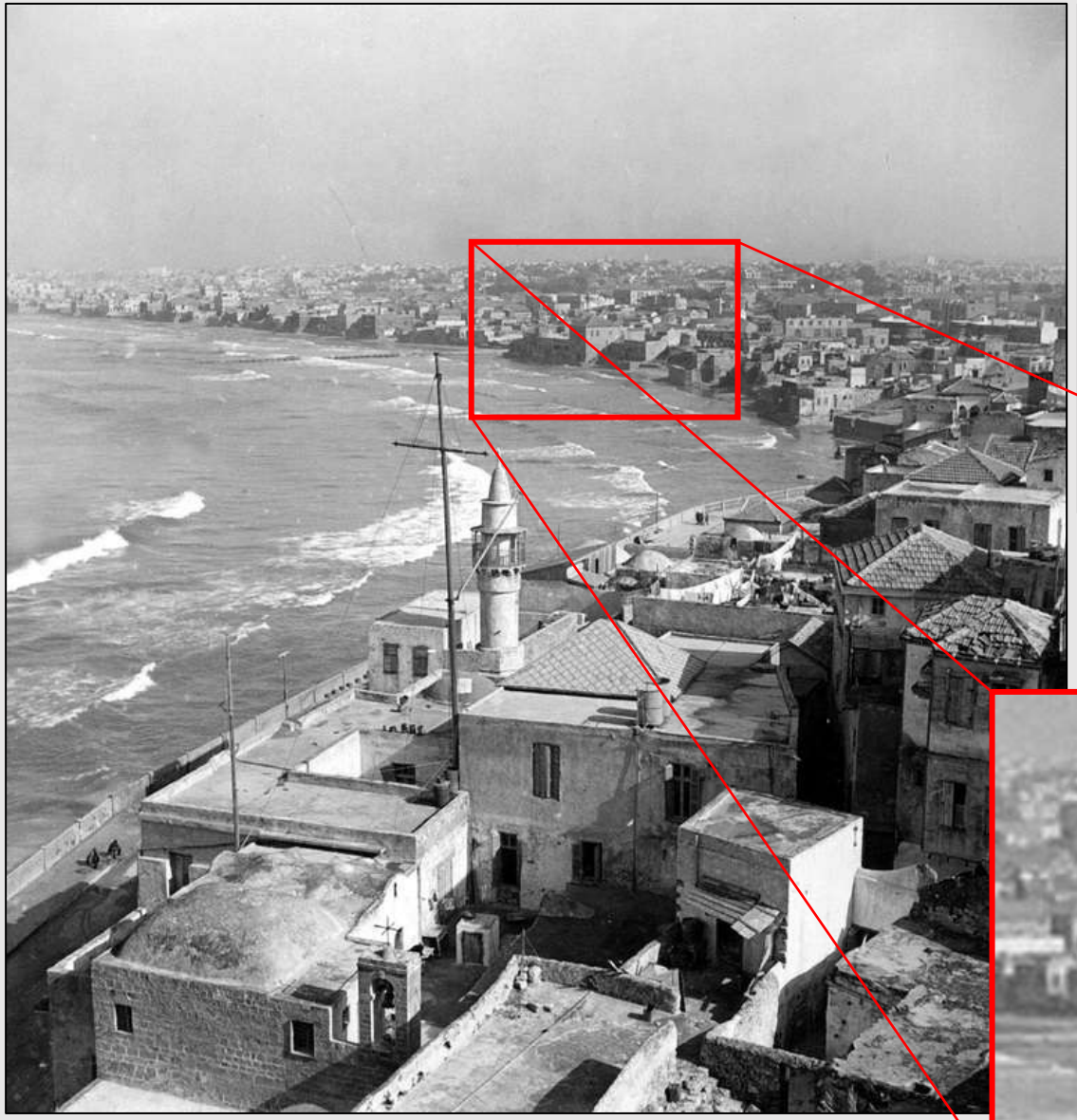

זה היה בית דו-קומתי שכלל מרפאה, בית מרקחת, "בית אסם ותבשיל" ואת משרד ועד העיר.

מבט מיפו על חוף תל אביב, סכנ'ת אירשיד ומנשייה בשנות 1940.

בעקבות מגפה שפרצה בעיר בשנת 1898, היה בית החולים הישן צר מלהכיל את החולים הרבים, שמעון רוקח, שהיה בין מקימיו,וחבריו ביקשו למצוא מקום מרווח למוסד. רוקח שם את עינו על ביתו של הקונסול האוסטרי, יעקב פסקאל, בו שימש במתורגמן ויועץ. הבית והגן הצמוד אליו, היו בגבולה הצפוני של שכונת 'יפה נוף' החדשה, לימים רחוב חסן בק.

בית החולים "שער ציון" החדש שנפתח ב 1899 (בית הקונסול פסקאל). מקור: פרויקט בן-יהודה.

הבית שימש כבית החולים והיו 25 חדרים. הוא ניצב בקרבה לדולפיניריום לשעבר, מול בית התעשיינים של היום. בית החולים תפקד במיקום זה עד שנת 1921 כאשר הוא הפך לבית החולים הדסה ושינה את מיקומו. שער ציון החדש שימש לאחר סגירתו כסנטוריום ו'מרחצאות דרום'. הוא נהרס כליל במהלך מלחמת העצמאות, ומיקומו המדויק לא נודע. ההשערה המקובלת הייתה, כי הוא עמד במקום המצוין במפה בריטית של יפו מ 1918 כ'בית החולים היהודי'. במהלך עבודת מחקר נחשפו מיקומם המדויק של אחוזת הקונסול פסקאל ו'שער ציון'. בית החולים היהודי במפה הבריטית התגלה כבית חולים 'הדסה' ביפו, שקיומו נשכח.

שכונת "יפה נוף" וסביבתה. 1. מלון בלה ויסטה; 2. בתי פיינגולד; 3. בי"ח הדסה יפו; 4. מכלול בתי יפה נוף; *5. בית חולים שער ציון*; *6.* חצר שמרלינג; 7. מסגד חסן בק; 8. מלון שולמית; 9. בית ביידס; 10. בתי אמזלג; 11. נווה שלום; 12. כרם התימנים.

מקור: פרויקט בן-יהודה.

לאחר שהבניין נעזב הוא הושכר על ידי בעליו הערבי והפך לבית אורחים – "הוטל רוסיה". הבית שכן בסמוך לחוף הים ומצבו הדרדר. בשנת 1910 לערך הוא הפך לבית בושת ולימים היה למרכז רובע בתי הבושת של יפו.

בשנת 1927, הצייר נחום גוטמן תיאר בציור אקוורל את הנשים הניצבות בפתחו של בית הבושת ובקרבתו את הנשים הרוחצות בים. בחינת מרכיביו האדריכליים של הבית בציורו של גוטמן מחזקת את עדויות חיילי הגדוד העברי, שאכן בית החולים הוא בית הבושת של סבנ'ת ראשיד.

ציורו של נחום גוטמן המתאר את הפרוצות בבניין בית החולים "שער ציון" לשעבר ובבניין הסמוך, 1927.

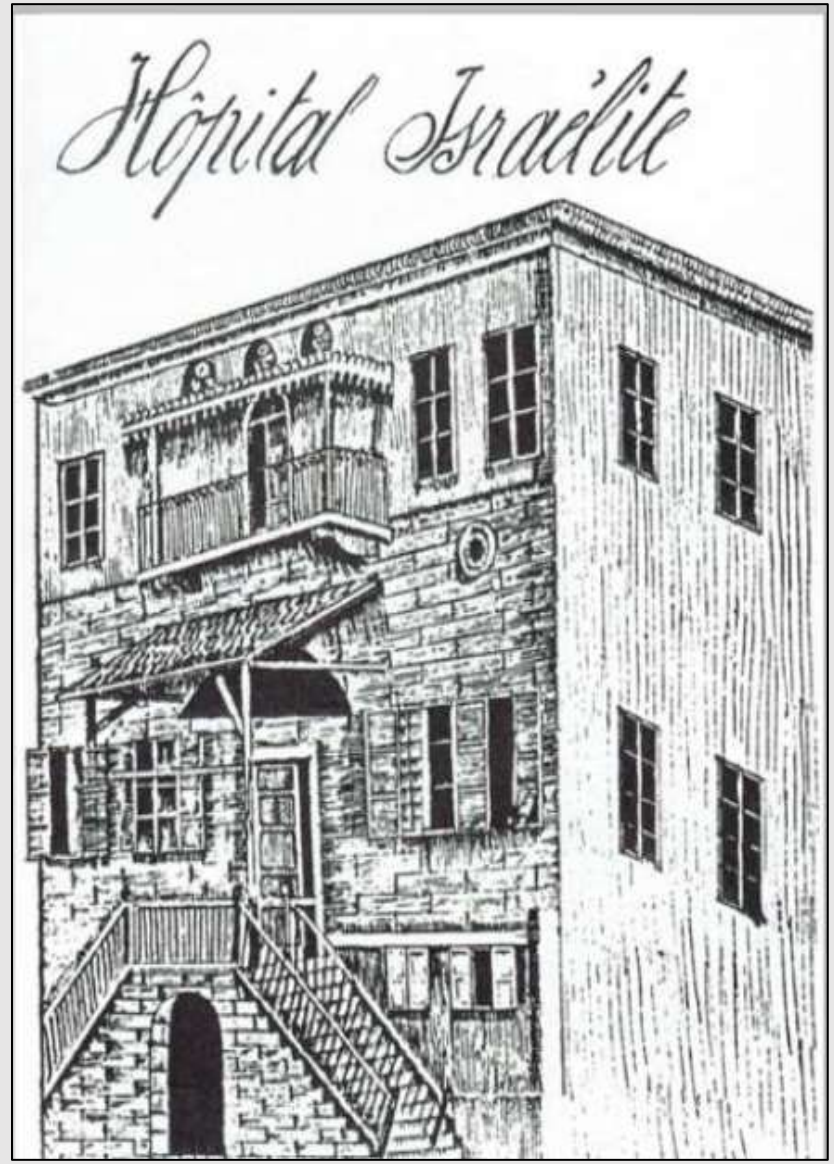

בית החולים "שער ציון" כפי שצויר על ידי אליהו שייד, נציגו של הברון רוטשילד.

בית החולים רוקח (הדסה)

בית החולים הדסה תל אביב או בשמו הרשמי האחרון בית החולים העירוני-ממשלתי ע"ש ישראל רוקח היה בית חולים שהוקם ביפו בשנת 1918 ונדד לכמה מקומות בעיר. ישראל רוקח כיהן בראש עיריית תל אביב בין השנים 1936-1952 והיה גם חבר כנסת ושר הפנים.

עד להקמת מבנה הקבע שלו, בית החולים נדד במבנים ארעיים: באוקטובר 1918 הוא שכן בבניין עם 10 מיטות במתחם 'נווה נוף' בנווה שלום. ב-1920 עבר לרחוב גרוזנברג שבו היו תחילה 28 מיטות ואח"כ 48. לאחר מאורעות תרפ"א הורחב בבית החולים, מספר המיטות בו גדל ל-75, והוא שכן במלון ספקטור בנחלת בנימין. ב-30 ביוני 1925 הונחה אבן הפינה לבניין קבע לבית החולים ברחוב בלפור. הבניין תוכנן ע"י האדריכל דב הרשקוביץ ונבנה בסיוע העירייה, ממשלת א"י המנדטורית, הסתדרות הדסה, ועד הרופאים היהודיים באמריקה והברון רוטשילד. הבניין נחנך בינואר 1929.

בית החולים ברחוב בלפור 8, 1935. צילום: זולטן קלוגר.

בית החולים במלון ספקטור, נחלת בנימין, 1926. צילום: אברהם סוסקין.

בניין בית החולים ברחוב גרוזנברג, 1920. צלם לא ידוע

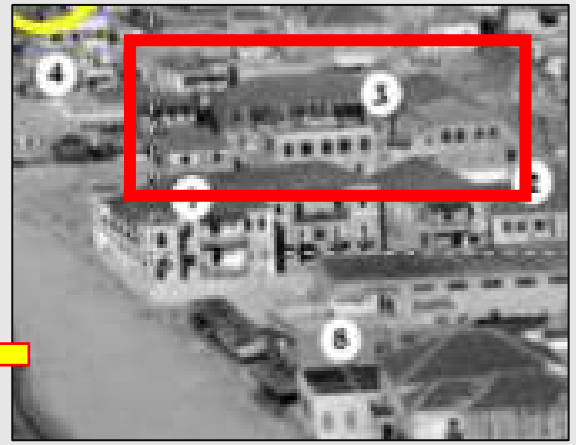

בית החולים בשכונת 'נווה נוף', 1918.

ישראל רוקח (1896-1959)

בית החולים נבנה על מגרש בן עשרה דונמים בשטח בו שכן לפני כן מחנה אוהלים בהם שוכנו הפועלים של גדוד העבודה. בית החולים עשה שימוש גם בבניינים סמוכים נוספים, והעיקרי שבהם בית הבריאות על שם לינה ונתן שטראוס ברחוב בלפור 14. בנין מרשים זה שתוכנן על ידי האדריכל היהודי הבריטי בנימין חייקין מתפרס על פני שישה דונמים עומד עד היום על תילו.

עם פתיחתו ובמשך שנים רבות היה בית חולים הדסה תל אביב בית החולים היחידי במחוז. החל משנות 1980 החלו מחלקות בית החולים לעבור למתחם הרפואי החדש ע"ש סוראסקי (הידוע גם כביה"ח איכילוב) ברחוב וייצמן. המעבר הסתיים בשנת 1992 ובית החולים נסגר. לאחר מכן מרבית המתחם נהרס וכיום בו מתחם 'לב העיר'.

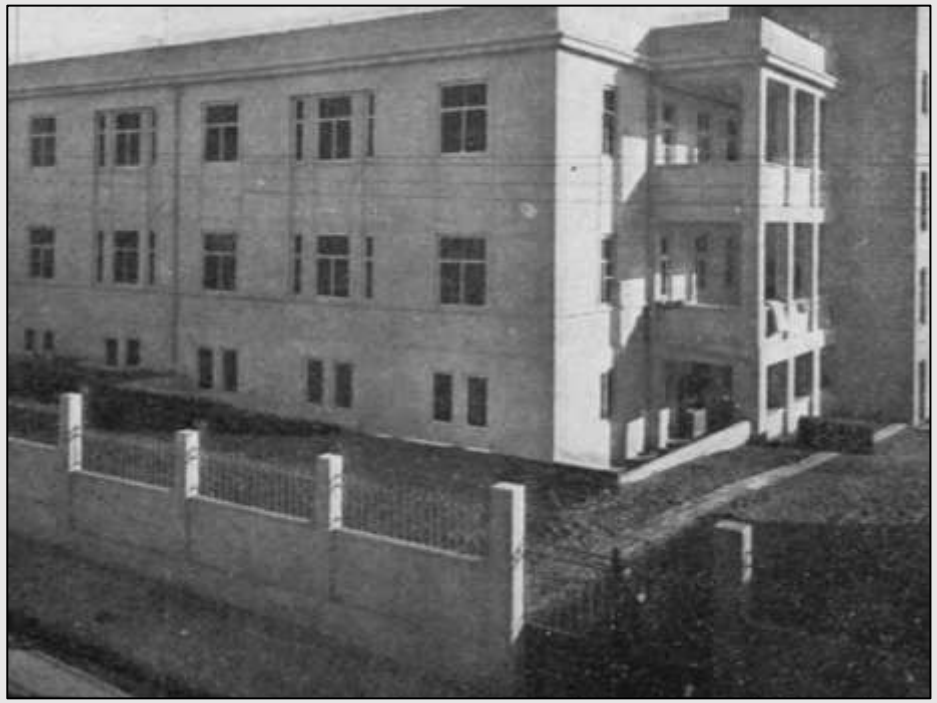

צילום של אברהם סוסקין משנת 1929 (מתוך חוברת של קרן היסוד) **בו נראית גם החזית המערבית של בית החולים הדסה.**

רובע "לב העיר" שנבנה על מתחם בית החולים רוקח לשעבר, 2022.

בית הבריאות ע"ש נתן ולינה שטראוס ברחוב בלפור 14, סוף שנות 1920.

בית החולים גלעד

בית החולים גלעד היה בית חולים ליולדות שתולדותיו קשורים לתולדותיו של דר' יהודה לייב פוחובסקי שכבר ב 1906 שימש כרופא מנתח בבית החולים "שער ציון" ביפו. לימים, הוא הקים את ביתו בשכונה חדשה בתל אביב [ברח' לילינבלום 27], והוסיף לבית קומה נוספת ששימשה אותו כמרפאה. במלחמת העולם הראשונה הוא גויס לצבא הטורקי בקצין רפואה. לאחר סיום המלחמה, כאשר חזרה המשפחה לתל אביב, פתח ד"ר פוחובסקי בבית נוסף שבנה בחלקת ביתו, בית חולים פרטי בשם "גלעד" . עד שנת 1933 נוהל בית החולים בשותפות עם ד"ר אריה סדובסקי שעזב לאחר מכן לירושלים. בית החולים המשיך להתקיים עד ראשית שנות 1960 ונולדו בו רבים מילדי תל אביב של אותן שנים. דר' פוחובסקי נפטר בשנת 1963 ועמו גם בית החולים.

בית החולים גלעד בשנות 1920. מקור: תל אביב. פדיה

בית המלון 'ורה' שנבנה במקום בית החולים גלעד, 2020.

דר' יהודה לייב פוחובסקי (1869-1963)

בית החולים עין גדי

בית החולים עין גדי נבנה בשנת 1922 כבית מגורים עבור משפחת ברסקי. הבניין תוכנן על ידי האדריכל יהודה מגידוביץ בסגנון האקלקטי. הבניין הממוקם ברחוב מזא"ה 10, נמכר והוסב לבית חולים בניהולו של דר' חיים (אמיל) שטיין.

הבניין עבר שינויים רבים ושימש בית חולים במשך עשרות שנים הוא החל כבית חולים עין גדי ובשנות 1930 הוא הוסב לבית חולים גריאטרי (הנראה במפה המצורפת) בשם "הדר לזקן". לבסוף הפך המבנה עם תוספות הבניה למבנה מגורים מעורב, במסגרת מיזם שימור בתים שהסתיים בשנת 2012.

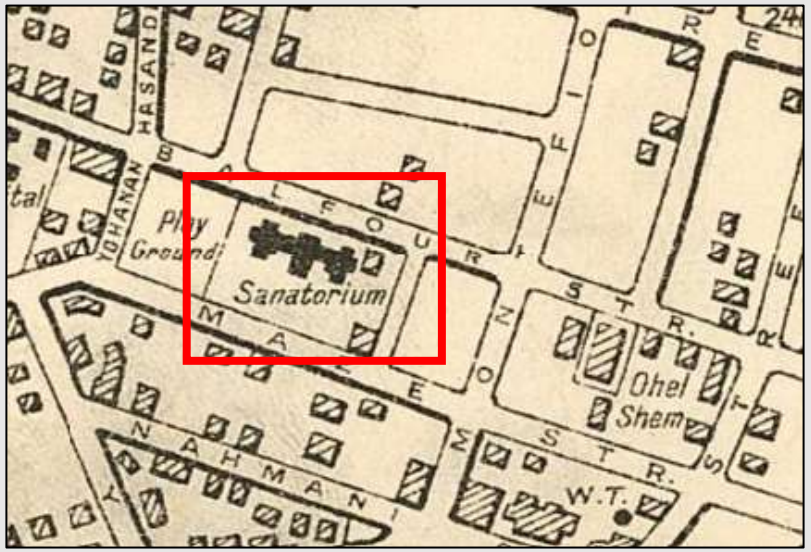

בית החולים עין גדי שהוסב לבית חולים גריאטרי וכונה בשם "הסנטוריום" כפי שנראה במפה המנדטורית של תל אביב משנות 1930.

בניין בית החולים עין גדי לשעבר, 2014.

צילום: דר' אבישי טייבר.

VII LEVANT FAIR 1932

בית החולים עין־גדי

תל־אביב, רח' מזאה 10—12, טלפון 233, ת. ד. 204.

מודעה לבית החולים עין גדי בתל אביב, 1932.

צילום: באדיבות הוצאת איתי בחור

בית החולים הממשלתי למחלות מדבקות יפו

עקב אחריותה של ממשלת המנדט לתת טיפול רפואי במחלות מדבקות לכלל הציבור בארץ, נפתח בשנת 1922 בשכונת 'גבעת עלייה', מדרום-מזרח למדרון יפו, בית חולים למחלות מדבקות. בשנת 1926, בית החולים כלל כ-50 מיטות שהיו באחריות רופא אחד אשר מיעט להגיע כדי לראות את החולים. עיקר הטיפול היה בידי 12 אחיות, 8 מהן יהודיות. התנאים, האוכל והשירות הרפואי נודעו כגרועים מאד. במלחמת השחרור, במהלך 'מבצע חמץ' ובעקבות הנטישה ההמונית של ערבים מיפו דווח על סגירת בית-החולים .

בניית בית החולים הממשלתי ביפו ב- 1921. מקור: ויקיפדיה.

בית-החולים נסגר ב-7 במאי 1948. לאחר הקמת המדינה, הפך המוסד ל'בית החולים הממשלתי ע"ש דונולו" וב 1950 בשטח ששימש את בית-החולים למחלות מידבקות נפתח בית החולים "דונולו א'". בשנת 1951 נפתח בית- החולים "דונולו ב'" במבנה ששכן כחצי קילומטר דרומית למבנה הראשון. המקום שימש כתחנת הסגר ובמקומו מצוי כיום 'מרכז פרס לשלום'.

מיקומו של בית החולים לשעבר כיום, 2025, מדרום-מזרח למדרון יפו.

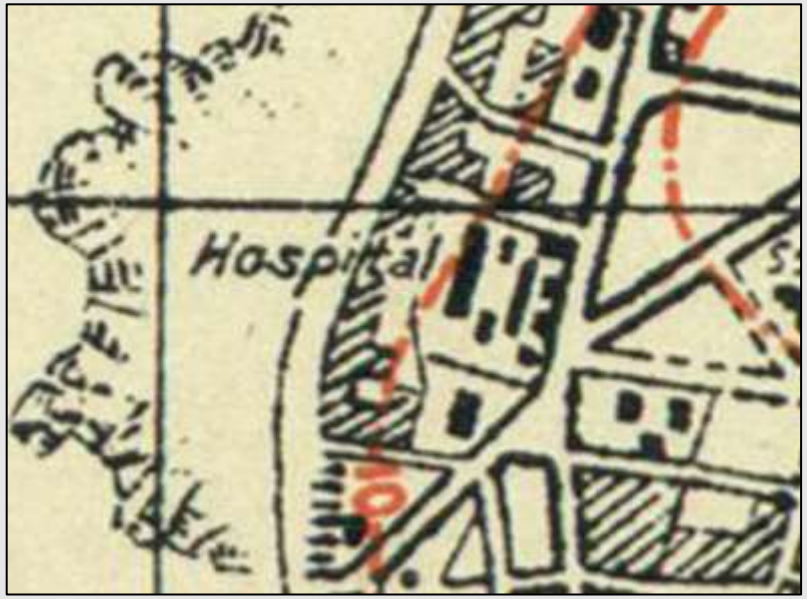

בית החולים הממשלתי במפה משנת 1943.

בית החולים "המבראה"

בשנת 1922 תכנן האדריכל יוסף ברלין בית מגורים עבור חווה שפירא ברחוב ביאליק 19 בתל אביב. זמן קצר לאחר השלמת הבניה ב 1923, הוא הושכר לדר' גרהארד שרייבמן, שהפך את המקום לבית חולים קטן ובית הבראה למחלימים "סנטוריום ת"א", ולפי הצעתו של חיים נחמן ביאליק, הוא נקרא "המבראה". לצידו של דר' שרייבמן שהיה מומחה למחלות נשים ומנתח עבדו ד"ר אמיל-חיים שטיין, גם הוא מומחה למחלות נשים ולימים ראש המנתחים של הדסה בתל-אביב, וכן ד"ר ברונו רוזנהיים, מומחה למחלות פנימיות ולמחלות עצבים. דר' שטיין עזב את בית החולים לקראת אמצע שנות 1920 ובסוף שנות 1920 המקום נסגר ושרייבמן עבר לארה"ב.

הבניין נמכר והושכר וב 1948 הוא שימש כבית תפילה ומרכז החסידות של הרב ישראל פרידמן. בעקבות העדר דיירים קבועים שיתחזקו את המבנה, חלה התפוררות של חלקים שונים בו. הוא הוגדר וסומן ע"י העיריה כמבנה מסוכן. למרות מצבו נשתמרו באופן יוצא דופן ציורי קיר ועיטורים בחלליו הפנימיים. בשנת 2015 יזם פרטי החל בשימורו ובתוספת קומה (כפי שהיה מתוכנן במקורו) לצרכי מגורים. השיפוץ בתכנונם של האדריכלים אמנון בר-אור וטל גזית הסתיים ב 2025.

המבראה בתל אביב, 2015. צילום: איל יצהר.

המבראה ברחוב ביאליק, תל אביב לאחר השיפוץ, 2025. מקור: אמנון בר-אור וטל גזית.

בית החולים פרויד

שנת 1924. שמעון מזרחי, מנהל בנק ברקליס, סבו של עו"ד שמעון מזרחי, יו"ר מכבי תל אביב, בנה את ביתו הפרטי בסגנון אקלקטי ברחוב יהודה הלוי 9 בתל אביב. ארבע שנים לאחר מכן, לאחר מותו של הסבא, נוספה לבית קומה שנייה, שונה לחלוטין בסגנון בנייתה ודר' יצחק פרויד הקים בו בשנת 1927 בית חולים פרטי לנשים ויולדות. דר' פרויד עלה מרוסיה לאחר ששימש מנתח בצבא האדום. במשך כל שנותיו של בית החולים שימש פרויד כרופא ראשי, ואשתו ניהלה את משק הבית.

בית החולים פרויד לקראת סוף שנות 1920.

ביתו של שמעון מזרחי משנות העשרים בטרם נוספה לבניין קומה שנייה. מקור: תל.אביב.פדיה

באפריל 1948 , במהלך מלחמת העצמאות, נעזב בית החולים בגלל הפגזת האזור. האצ"ל תפס את הבניין והפך אותו למפקדה ולבית חולים צבאי, בפיקודו של החובש הראשי של הארגון, נפתלי פרנקל. בית החולים ליולדות נפתח מחדש ביוני 1948. בתחילת שנות -50 התקשה בית החולים לעמוד בתחרות עם בתי יולדות אחרים, למשל בית היולדות הקריה, והוא נסגר ב 1955. הבניין משמש כיום, לאחר שיפוץ, כבית ועד מנהלי בנק לאומי לישראל.

בית החולים לשעבר פרויד כיום, 2020.

צילום: הדס ריבסט

בית החולים דנציגר

דר' פליקס דנציגר היה רופא כירורג שעלה ארצה בשנת 1923 ופתח קליניקה רפואית בירושלים. בעקבות מאורעות תרפ"ט, סוף 1929, הוא עבר לתל אביב והקים בדירה בת שבעה חדרים בקרן הרחובות גרוזנברג-יעבץ-מוהליבר בית חולים ששימש בעיקר כקליניקה כירורגית. מרתף הבניין שימש כחדר מתים. המשפחה עצמה גרה ממול לבית החולים והחצר האחורית של בית החולים שימשה מגרש משחקים לילדי השכונה.

בית החולים פעל עד שנת 1976. כמה שנים לאחר מכן, ב- 1985, נבנה על שטח בית החולים בניין משרדים גבוה על ידי חברת אלרוב הקיים עד היום.

דר' פליקס (פנחס) דנציגר (1887-1948)

בית החולים דנציגר ברחוב גרוזנברג פינת רחוב השחר בתל אביב 1969. צילום: בוריס כרמי

בניין המשרדים של חברת אלרוב הניצב על מתחם בית החולים דנציגר לשעבר.

בית החולים אסותא תל אביב

רעיון בית החולים "אסותא" הועלה בשנת 1934 על ידי ד"ר בן-ציון הראל ובנו חיות, ויצא לדרך בשותפות של כ- 30 רופאים יוצאי גרמניה. בית החולים נוסד כחברת מניות פרטית, שמניותיה נמכרו לרופאים בלבד. חזון החברה היה להקים בית חולים פרטי ומודרני ראשון בארץ. בית החולים הוקם על שטח של 8 דונם שנרכש על ידי החברה, בלב פרדסים, מטעי תמרים ובננות של הכפר הערבי סומייל (אל מסעודיה) בצפון תל אביב. המתחם היה מדרום לדרך קיבוץ גלויות שהפך לימים לרחוב ז'בוטינסקי. חנוכת בית החולים נערכה בדצמבר 1935 והיו בו 74 מיטות אשפוז. המבנה תוכנן על ידי האדריכל יוסף נויפלד בסגנון הבינלאומי ובשל כך הוא נכלל בתחום הכרזת העיר הלבנה של אונסק"ו והבניין המרכזי הוכרז לשימור.

שלט השימור של בניין בית החולים בחלק מהעיר הלבנה של תל אביב.

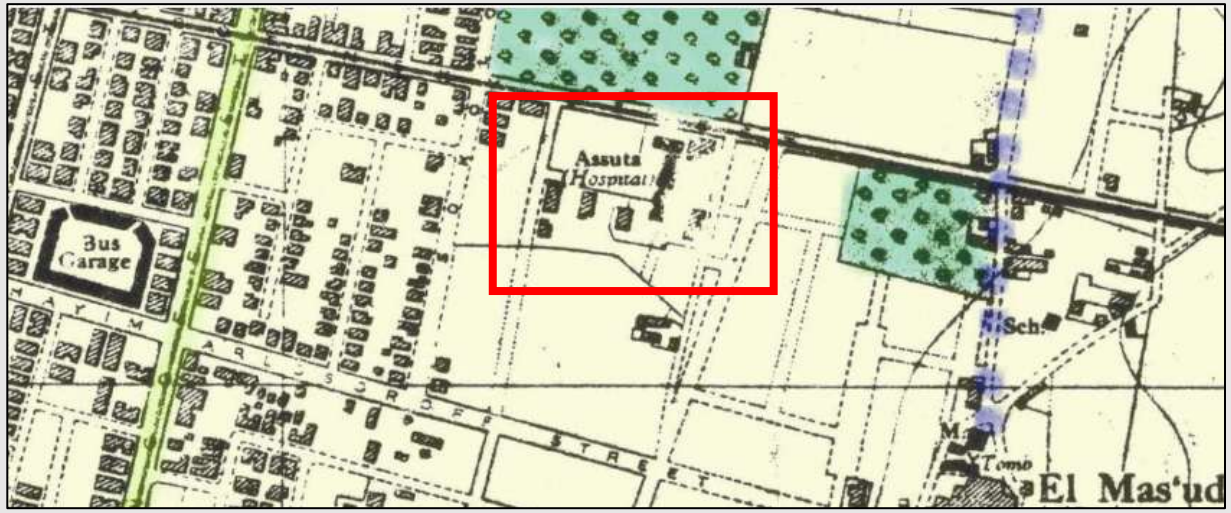

בית החולים 'אסותא' ממערב לכפר סומייל (אל מסעודיה) על מפה משנות 1930.

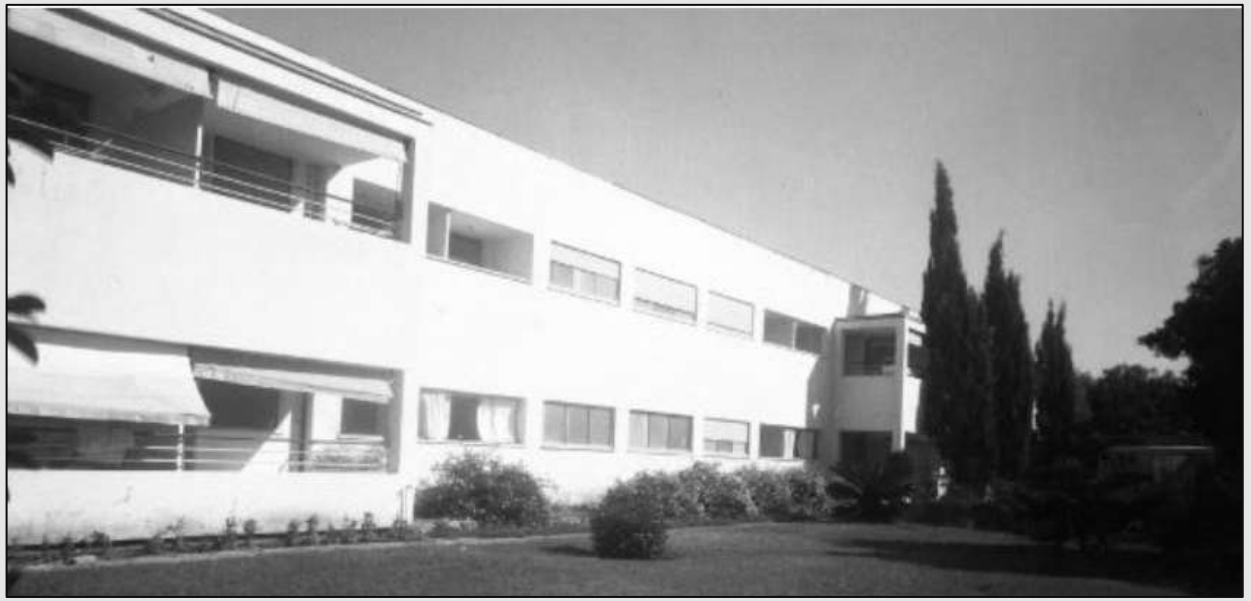

הבניין המרכזי של בית החולים 'אסותא' ב'דרך קיבוץ גלויות', לימים רחוב ז'בוטינסקי, 1946.

הבניין שימש את בית החולים במשך 75 שנים, עד חודש מאי 2009. בתאריך זה הועברה פעילות בית החולים למבנה חדש ומודרני באזור המלאכה 'עתידים' שמעבר לירקון. כל מתחם בית החולים תוכנן מחדש וזכה לכינוי "אסותא ווילאג'". המבנה ההיסטורי ברחוב ז'בוטינסקי עבר הסבה למגורים, בדרום המתחם נבנה מגדל מגורים חדש ובשנת 2018 כל המתחם אוכלס כמתחם מגורים.

בית החולים אסותא ברחוב ז'בוטינסקי בטרם שינוי ייעודו 2009. צילום: אלכס ז'ליטסקי

פרויקט אסותא ווילאג' עם פתיחתו, 2018.

מקור: פרויקט תל אביב.

מלאך בלבן

בין מסדרונות של שקט ולובן,
עומדים הם איתן, דואגים לכל שכן.
ב**אסותא** האור לא כבה לעולם,
נותנים הם תקווה לכל באי העולם.

יד מושטת בחמלה, ברוך ובביטחון,
מנצחים את הכאב, מביאים לניצחון.
כל צעד קטן הוא עולם ומלואו,
של בריאות, של חיים, של אדם וגורלו.

מלאכים בלבן, בלב תל אביב ואשדוד,
שומרים על הגחלת, נותנים את הכבוד.
וכשהשמש זורחת על יום של תקווה,
אסותא היא בית, מקור לאהבה.

שיר מקורי שנכתב על בית החולים אסותא באמצעות AI ומתאר את תחושת השליחות, הטיפול המסור, התקווה וההחלמה המאפיינים את המרכזים הרפואיים של החברה.

בית חולים הירקון

דר' אליהו בן-טובים
(1914-1991)

משהוחלט להקים בית עולים חדש שנועד להחליף את בית העולים שהייה קיים ברחוב העלייה, נרכש מגרש של שבעה וחצי דונם מדרום לירקון, כיום במבנן הרחובות שטריקר, לואי מרשל, ברנדייס ויהודה המכבי. בעקבות הפצצת חיל האוויר האיטלקי על תל אביב בספטמבר 1940, נדרשה הקמת בית חולים רזרבי לשעת חירום וכבר בדצמבר הוסב בית העולים החדש לבית חולים שכלל 135 מיטות, מהן 30 מיטות פעילות. מנהל בית החולים הרזרבי היה ד"ר מטולסקי. בבית החולים בוצעו, בין השאר, מאות ניתוחי ברית מילה לעולים חדשים בוגרים על ידי שני המנתחים של בית החולים - ד"ר טולצ'ינסקי וד"ר אליהו בן-טובים שהיה רופא כירורג ולימים, לאחר שיצא בשליחות המדינה לבורמה, ניהל את בית החולים זיו בצפת.

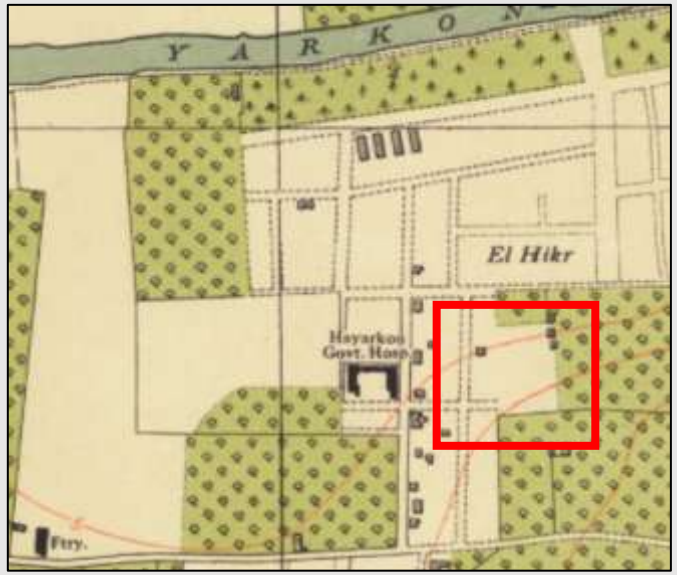

בית החולים 'הירקון' שמדרום לירקון על מפה מתחילת שנות 1940.

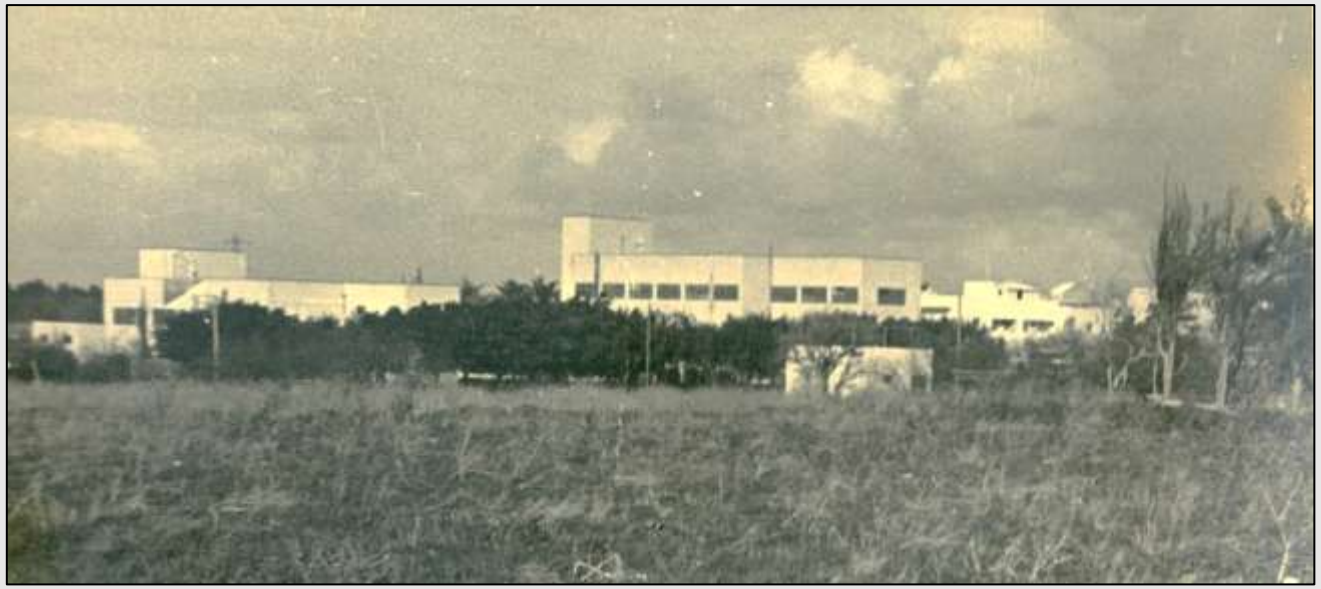

בית החולים ירקון, 1944.
צילום: האח אוטו גרינהוט

בשנת 1953 הועבר בית החולים הצבאי בתל השומר לרשות משרד הבריאות , והוחלט למזג לתוכו את בית החולים הירקון ואת בית החולים הממשלתי בפרדס כ"ץ, לשעבר – בית החולים למחלות מידבקות.

בנייני בית החולים הירקון הועברו לוועד למען החייל שקיים בהם אכסניה לחיילים. חלקו הצפוני של השטח הופרד, והוקם בו בית הספר תיכון עירוני י"א. בשנת 1981 החל לפעול בבניינים שהיו במתחם הדרומי הקונסרבטוריון הישראלי למוזיקה תל אביב. מאוחר יותר, בשנת 2008 נהרס הבניין ששימש את הקונסרבטוריון ובמקום נבנה עבורו בניין חדש הפועל עד היום.

תיכון עירוני י"א ברחוב שטריקר, על חלקו הצפוני של מתחם בית החולים הירקון לשעבר, 2025 .

הבניין החדש של הקונסרבטוריון ברחוב שטריקר על חלקו הדרומי של מתחם בית החולים, 2012.

צילום: שלומית קדם

בית החולים דג'אני

ד"ר פואד איסמעיל אל-דג'אני למד רפואה באוניברסיטה האמריקאית בבירות לאחר מלחמת העולם הראשונה, והשתלם במנתח כירורגי בבריטניה. עם סיום לימודיו הוא שב ארצה ועבד בבית החולים הממשלתי ביפו. בשנת 1932 הסתיימה בנייתו של המבנה הראשון שהוא יזם להקמת בית חולים פרטי ראשון ביפו. הבניין תוכנן על ידי האדריכל יצחק רפפורט בסגנון הבינלאומי, כיום בשדרות ירושלים 100 פינת רחוב דר' ארליך. בית החולים נחנך בשנת 1933 והוא נקרא על שמו. בחלקו הדרומי של מתחם בית החולים הוא בנה את בית מגוריו ובחזיתו גן פורח ומזרקת אריות. בבית החולים היו 55 מיטות והוא כלל מחלקות לידה, כירורגיה, עיניים, אף אוזן וגרון.

בית החולים דג'אני בסיום בנייתו, 1932.
מקור: עזבונו של האדריכל דר' אשר גליברמן.

דר' פואד איסמעיל
אל-דג'אני (1890-1940)

ד"ר דג'אני נפטר ב-24 ביוני 1940, כתוצאה מזיהום דם מדקירה במהלך ניתוח. רעייתו בקשה לקבור אותו תחת עץ בגן ביתה, והשלטונות הבריטים כבדו את רצונה. בית החולים המשיך לפעול בניהול רעיית הרופא ואחיו החורג מוחמד אל-דג'אני. על הניהול הרפואי הופקד קרוב משפחה, ד"ר מוחמד זאוויד אל-דג'אני מרמלה.

בשנת 1948 עבר המתחם לידי האפוטרופוס על נכסי נפקדים ולאחר זמן קצר לידי משרד הבריאות שפתח במקום בית חולים כללי שלימים שונה שמו ל"צהלון". כיום הוא מתחם רפואי היסטורי המשמש במרכז גריאטרי.

בית החולים לשעבר דג'אני, כיום צהלון, 2011. צילום: אילן קוסטיקה

בית החולים דונולו

במבנים ששימשו את בית החולים למחלות מדבקות בגבעת עלייה ביפו, הוקם לאחר הקמת המדינה בית החולים הממשלתי ע"ש דונולו. בית חולים זה כונה 'דונולו א' כיוון שבשנת 1951 נפתח בית החולים 'דונולו ב' במבנה ששכן כחצי קילומטר דרומית למבנה הראשון. המקום שימש במקור כתחנת הסגר – קרנטינה מנדטורית. בשטח דונולו ב' לשעבר ניצב כיום מרכז פרס לשלום.

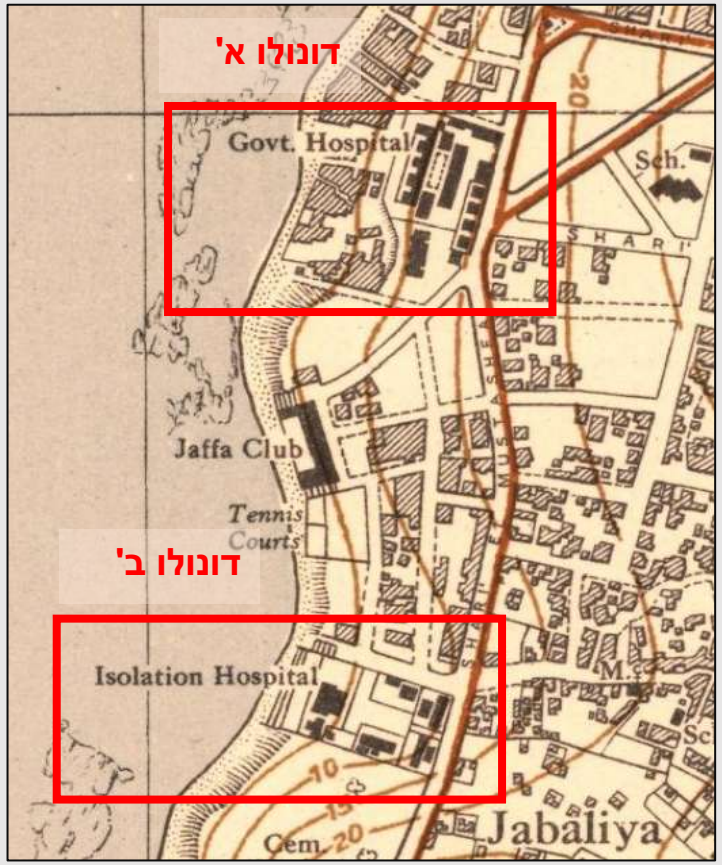

מיקומם של דונולו א' ו- ב' ביפו.

בית החולים הממשלתי שהפך לדונולו א' בראשית שנות 1950. מקור: תל.אביב.פדיה

רבי דונולו שבתי בן אברהם הרופא, בתבליט על לוחית זיכרון בעיר הולדתו אוריה, דרום איטליה, 2019. צילום: לאורה בוקוליירי

באמור, בית החולים נקרא על שמו של רבי שבתאי דונולו שהיה רופא וחכם סוד יהודי איטלקי מהעיר אוריה שבדרום איטליה. הוא היה הרב שכתב את ספר הרפואה העברי הראשון על אדמת אירופה הנוצרית.

בשנת 1958 אוחד ניהולו של בית החולים דונולו א' עם זה של בית החולים דונולו ב', והם נקראו מאז יחד 'בית החולים הממשלתי ביפו'. בית החולים המאוחד פעל עד שנת 1980, כאשר מחלקת הילדים ומחלקת הנשים עברו מבית החולים אל 'המרכז הרפואי וולפסון' שהוקם בחולון. כאמור, בשטח דונולו ב' לשעבר ניצב כיום מרכז פרס לשלום.

מרכז פרס לשלום, 2012. צילום: אורי, מעלה היצירה.

בית חולים הקריה

בשנת 1931 הושלם מצפון למושבה הטמפלרית שרונה בניין לבית ספר חדש עבור ילדים דוברי גרמנית בתכנונו של האדריכל תיאודור וילנד. אולם, עוד באותה שנה נחנך במקומו בית חולים ליולדות "הקריה". את הטקס פתח ד"ר יהודה אברמוביץ שאמר "שעם כניסת היולדות לכאן אנו מטהרים בית טמא זה, ששימש בית ספר לילדי הנאצים". בבית היולדות היו 150 מיטות אשפוז ושלוש קומות המצוידות במיטב השכלולים.

בית החולים פעל למעשה ב"קריה" בתל אביב ממערב ובצמוד ל'דרך בגין' ושימש במשך 46 שנים מקום משכנן של מחלקות הנשים והיולדות של העיר תל אביב. בשנת 1970 העירייה החליטה לשנות את שמו של בית החולים משמו השגור "הקריה" ולקרוא לו על שמו של מנהל בית החולים לשעבר, הגניקולוג ד"ר יוסף (גוסטב) אשרמן. גם שם זה הוחלף כאשר בשנת 1979, הממשלה הפעם, החליטה שבית החולים ייקרא על שמו של שר הבריאות יוסף סרלין במלאת 5 שנים למותו.

בית הספר הטמפלרי על מפה משנות 1930.

בית הספר הטמפלרי החדש שהוסב לבית חולים, 1931.
מקור: תל.אביב.פדיה

בית החולים ליולדות ונשים ע"ש סרלין (הקריה), שנות 1980.
מקור: ויקיפדיה.

חדר התינוקות, 1952. מקור: ויקיפדיה.

ושוב טלטלה. בית החולים נסגר בשנת 1997 והוא הועבר למתחם המרכז הרפואי ת"א (בית החולים ע"ש סוראסקי). זמן קצר לאחר מכן בניין בית החולים נהרס ובמקומו נחנך בשנת 2005 'מגדל המטכ"ל' של צה"ל הניצב ומתפקד עד היום.

מגדל המטכ"ל, 2011. מקור: ויקיפדיה

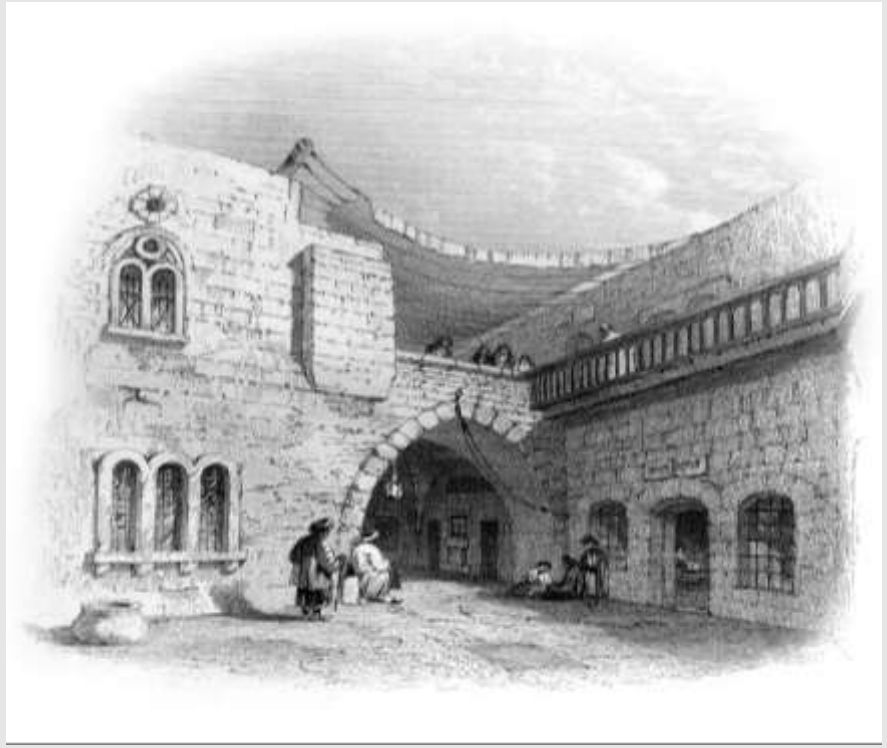

בית חולים יהודי במאה ה-19, ירושלים,
צייר: ויליאם הנרי ברטלט

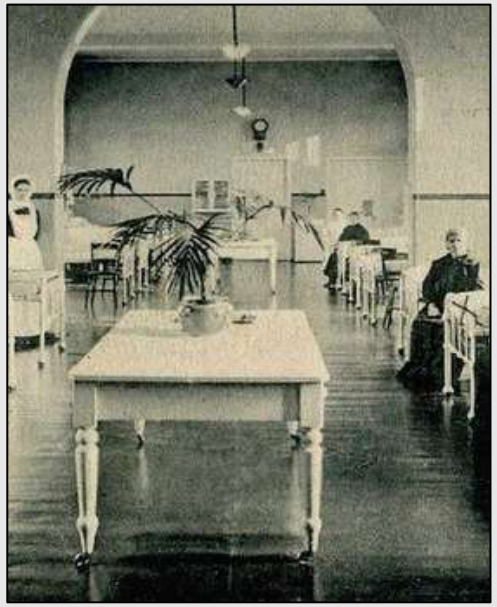

בתי חולים בסוף המאה ה- 19.

שיר מקורי לבית החולים שנכתב על ידי AI

בין קירות לבנים ושעון שקופא,
המסדרון הארוך סופג את הכל.
צעדים מהירים של צוות עייף,
שנלחם בכאב, שלא מוותר ויכול.

בחדרים הקטנים, מאחורי הווילון,
התקווה נרקמת מחוטים של אומץ.
מילה טובה של רופא, מבט מבין,
הם האור שמנצח את כל החושך והקוץ.

זה מקום של דמעות ושל פחד מוכר,
אבל גם של לידה, של חיים ושל נס.
מכונות מצפצפות, מנגינה של חיים,
שמזכירות לנשמה להמשיך ולנשום את ההרס.

ובסוף המסדרון מחכה ההחלמה,
קרן שמש ראשונה שחודרת מבעד לחלון.
בית חולים הוא עולם של גבורה יומיומית,
שבו הלב מנצח כל תסריט ודימיון.

מקורות:

- איתי בחור, "על ההיסטוריה של בתי החולים בישראל: עלייתה והתערערותה של מעצמה רפואית ציבורית", אתר איתי בחור, 2021.
- אבישי גולץ, **בתי חולים פרטיים בארץ ישראל**, הוצאת איתי בחור, 2013.
- אילן שחורי, "תולדות התפתחות מערכת הבריאות בעיר העברית הראשונה", אתר תל אביב שלי.
- אלי אלון, "נא להכיר: בית חולים 'הירקון' ההיסטורי", אתר News 1, 2016.
- ניסים לוי, **פרקים בתולדות הרפואה בארץ ישראל 1799–1948**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1998.
- עדנה אברמסון, "רפואה פרטית נוסח המנדט: בתי חולים של פעם", Ynet, 2014.
- מיקי כהן (עורך), "הרפואה בראשיתה של תל אביב", **אתר "משפחות מייסדי תל אביב".**
- שמואל גילר, "בית החולים של ד"ר פואד דג'אני ביפו", בתוך אלי שילר (עורך), **יפו הבלתי ידועה**, הוצאת ספרים אריאל, ירושלים, 2019.
- שמואל גילר, "השכונה הנעלמה במנשיה", פרויקט בן-יהודה.
- שמואל גילר, "בית החולים האנגלי ביפו / הבית הסקוטי", תל אביב.פדיה.
- שפרה שוורץ, "בית החולים "שער ציון" ביפו - בית חולים קהילתי ראשון בארץ (1891–1921)", **קורות**, כרך ט, חוב' ט-י, חש"ן.

אנו מכבדים את זכויותיהם של בעלי זכויות יוצרים ומשקיעים מאמצים באיתור בעלי זכויות יוצרים לצורך שימוש בחומרים המופיעים באתר. השימוש נעשה על פי סעיף 27א לחוק זכויות יוצרים תשס"ח-2007, ואם לדעתכם נפגעה זכותכם כבעלים של זכויות יוצרים בחומר המופיע באתר זה, הנכם רשאים לפנות באמצעות דואר אלקטרוני לכתובת: info@hamoreshet.org.il בבקשה לחדול מעשיית השימוש ביצירה, וציינו שם מלא ומספר טלפון, וצרפו צילום מסך וקישור לדף הרלוונטי באתר.

הפקה: מתנדבי קבוצת אבני מורשת – תקשורת לנכסי מורשת מוחשית [07/2026]

תחקיר וכתיבה: פרופ' אליהו שטרן

אבני מורשת